ھەنبەلىي مەزھىپى

ئىنقلما:

ھەنبەلىي مەزھىپى ئىسلام ئالىمدىكى تۆت چوڭ سۈننى فىقھىي مەزھەپنىڭ بىرى. ئىمام ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ھەنبەل (ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن)نىڭ ئىسمىغا ئاساسەن "ھەنبەلىي مەزھىپى" دەپ ئاتالغان. بۇ مەزھەپ ئاساسىي جەھەتتىن قۇرئان ۋە سۈننەتكە تايىنىدىغان بولۇپ، ئەقىدە ۋە ئىبادەتلەردىكى بىدئەتلەرگە قارشى تۇرىدۇ ۋە ئىمكانىنىڭ يېتىشىچە سۈننەتنى ئىجرا قىلىدۇ.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ ھەنبەلىي مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ھىلال ئىبنى ئەسەد ئىبنى ئىدرىيس ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ھەييان ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەنەس ئىبنى ئەۋف ئىبنى قاست ئىبنى مازىن ئىبنى شەيبان ... ئىبنى ۋائىل ئەززۇھەلى ئەششەيبانى (164ھـ ـ 241ھـ) بولۇپ، نىزار ئىبنى مۇئىد ئىبنى ئەدنانغا بارغاندا نەسبى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى بىلەن ئۇچرىشىدۇ. ئانىسى ھامىلدار ھالدا دادىسىنىڭ ھەمرالىقىدا مەرۋىدىن چىقىدۇ ۋە ھىجرىيە 164 ـ يىلى، رەبىيئۇل ئەۋۋەل ئېيىدا باغدادتا بىر ئوغۇل پەرزەنت كۆرىدۇ. ئۇ ئۈچ ياشقا كىرگەندە دادىسى ۋاپات قىلىپ كېتىپ، ئانىسىنىڭ مەسئۇلىيىتىگە قالىدۇ ۋە نام ـ شۆھرەتلىك چوڭ دادىسىغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

ـ ئۇ، ئىلىم تەلەپ قىلىش مەقسىتىدە بەسرە، كۇفە، شام، ئەرەب يېرىم ئارىلى، مەككە، مەدىنە، يەمەن ۋە باشقا جايلارغا ھەمىشە سەپەر قىلىپلا تۇراتتى.

ـ ئۇ، مۇھەممەد ئىبنى ئىدرىيس ئەششافىئىي، سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە، ۋەكىئ ئىبنى ئەلجەرراھ، يەھيا ئەلقەتتان، يەزىيد ئىبنى ھارۇن، ئىسمائىل ئىبنى ئۇلەييە، ھۇشەيم ئىبنى بەشىر، ئابدۇررەززاق ئىبنى ھەمام ئەسسەنئانىي ۋە باشقىلاردا فىقھىي ئۆگەنگەن.

ـ سۈننەتنى توپلاش ۋە يادلاشقا كۆڭۈل بۆلەتتى، ئۇ ھەدىسشۇناسلارنىڭ ئىمامى، فىقھشۇناسلارنىڭ ئەپەندىسى، (قۇرئان، ھەدىس) يادلىغۇچىلارنىڭ رەھبىرى ۋە ھەقىقەتتە مۇستەھكەم تۇرىدىغانلارنىڭ يولباشچىسى ئىدى.

ـ ھافىز ئەززەھەبىي ئۇنىڭ ھەدىسلىرىنى رىۋايەت قىلغان شەيخلىرىنىڭ ئىككى يۈز سەككەن نەچچىگە يەتكەنلىكىنى ئېيتقان.

ـ ئۇنىڭغا ئىماملار مەدھىيە ئوقۇغان. شافىئىي «باغدادتىن چىققىنىمدا ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلدىن ئالىمراق، ئۇنىڭدىن بەكرەك ھارامدىن قورقىدىغان، ئۇنىڭدىنمۇ

www.munber.org

تەقۋاراق بىر كىشى يوق ئىدى.» دېگەن بولسا، ئەززەھەبى «ئاللاھنىڭ زاتىغا ئۆزىنى بېغىشلىغان ئىدى» ۋە ئەبۇ جەئفەر ئەننۇفەيلىي «ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل دىنىنىڭ مەشھۇر كىشىلىرىدىن ئىدى» دەيدۇ.

- پەقەت ئاللاھدىن ساۋاب ئۈمىد قىلىدىغان ئاز بىر قىسىم سەۋرلىك كىشىلەرلا تاقەت قىلالايدىغان دەرىجىدە ھەقىقىي زاھىد بولۇپ، ئىنسانلارنىڭ ئورنى ئۇنىڭ نەزىرىدە كىچىكلەپ كىتەتتى. ئىبنى نۇھاس ئۇنىڭ توغرىسىدا «دۇنيا ئۇنىڭغا تەڭلەنگەندە ئۇنى قوبۇل قىلمىغان ۋە بىدئەتلەرنى ئىنكار قىلغان.» ئىبنى قەييىم بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ : «مانا بۇ تەقۋا ئىمامارنىڭ ئەھۋالىدۇر.» سالىھ ئىبنى ئەھمەد مۇنداق دېگەن: «بەزىدە دادامنىڭ پارچە ناننى ئالغىنىنى ۋە ئۇنىڭدىكى تۇزانلارنى پۈۋلىۋەتكەندىن كېيىن، قاچىغا سالغىنىنى، ئاندىن ئۇنىڭغا سۇ قۇيۇپ، ئارقىدىن تۇز بىلەن يىگىنىنى كۆرگەن چاغلىرىم بولاتتى، بىراق، ئۇنىڭ ئانار، ئامۇت ياكى باشقا مېۋىلەرنى سېتىۋالغانلىقىنى كۆرمىدىم...» مەرۇزىي «ئۆلۈم زىكرى قىلىنسا ئىمام ئەھمەدنى ئىبرەتلەر بوغىۋالاتتى.» دېگەن بولسا، مەيمۇنىي «ئەبۇ ئابدۇللاھنىڭ ئۆيى كىچىك، تار بولۇپ، قارا تاشنىڭ ئۈستىدىلا ئۇخلايتتى.» دەيدۇ.

- ئىمام ئەھمەد سۇلتانلارنىڭ ئىشكلىرىگە يېقىنلىشىشنى ياخشى كۆرمەيتتى، ھەرقانچە قىممەتلىك بولسىمۇ ئۇلارنىڭ بەرگەن نەرسىلىرىنى قوبۇل قىلمايتتى. باللىرى باشلىقلارنىڭ ھەدىيەلىرىنى قوبۇل قىلغاندا ئۇلارغا ئاچچىقلىناتتى. ئىسھاق ئىبنى راھىۋەيھ مۇنداق دەيدۇ: «ئەھمەد يەمەندە ئىدى، ... توقۇيتتى... ساتاتتى ۋە ئۇنىڭدىن خىراجەت قىلاتتى». ئۇ قىرىق ياشقا كىرگۈچە پەتىۋا بېرىش ئۈچۈن ئولتۇرمىغان.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ ئېغىر كۈنلىرى:

ئىمام ئەھمەد ياشىغان دەۋرنىڭ ئەھۋاللىرى، ۋالىيلارنىڭ ياردىمى بىلەن پەلسەپە كىتابلىرىنىڭ تەرجىمە قىلىنىشىنىڭ باشلىنىشى، كىشىلەرنىڭ ئەقىدە ۋە ئىبادەتلىرىدە بىدئەتنىڭ تىز سۈرئەتتە يامىرىشى، رافىزىي ۋە مۇئتەزىلەلەرنىڭ تارقىلىشى، بولۇپمۇ باشلىقلارنىڭ مۇئتەزىلە مەزھىپىگە ياردەم بېرىشى ۋە قۇرئاننىڭ مەخلۇق ئىكەنلىكىگە ئوخشاش ئىشلارغا بوغۇلۇپ قالغان بولۇپ، مۇسۇلمانلار بىر بالا - قازا ۋە مۇسىبەتنىڭ ئىچىدە ئىدى. مەئمۇن كىشىلەرنى قۇرئاننى مەخلۇق دېگۈزۈشكە ئورۇندى. ئىمام ئەھمەد بۇنى قوبۇل قىلماي، ھەقىقەتتە ئىزچىل تۇردى، شۇنىڭ بىلەن مەئمۇن ئۇنى ئۇرۇش ۋە تۈرمىگە تاشلاشقا بۇيرىدى. بۇ ئەھۋالنى مەئمۇندىن كېيىن مۇئتەسىممۇ داۋاملاشتۇردى. ئۇنىڭ تۈرمە ھاياتى يىگىرمە سەككىز ئايغىچە داۋاملاشتى. پۇتىدا ئىشكەل بار ھالەتتە ناماز ئوقۇيتتى، ئوخلايتتى. كېيىن ئۇ قاماقتىن بوشىتىلىپ، جاراھەتلىرى ساقايغاندىن كېيىن مەسچىتتە دەرس بېرىشنى داۋاملاشتۇردى. ۋاسىقنىڭ ھۆكۈمدارلىقى دەۋرىگە كەلگەندە ئىمام ئەھمەد (ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) نىڭ مەسچىتكە چىقىپ دەرس بېرىشى چەكلەندى. بۇ ئەھۋال ۋاسىقنىڭ ئۆلۈمىگىچە بەش يىل داۋاملاشتى.

www.munber.org

مۇتەۋەككىل (ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) نىڭ دەۋرىگە كەلگەندە، ئاللاھ تائالا ھەقىقەتنى ئۆز ئورنىغا قايتۇرۇپ بەردى، شۇنىڭ بىلەن سۈننەت ئىھيا قىلىنىپ، ئۇنىڭغا قىلىنغان ھۇجۇملار توختىدى.

◈ئىمام ئەھمەدتىن نۇرغۇن ئۆلىمالار دەرس ئاڭلىغان بولۇپ، ئۇلار: ئىككى ئوغلى ئابدۇللاھ ۋە سالىھ، تاغىسى ھەنبەل ئىبنى ئىسھاقنىڭ ئوغلى، ئەبۇ زەرئە، بۇخارىي، مۇسلىم، «سۈنەن»نىڭ ساھىبى ئەبۇ داۋۇد، ئەسرەم، ئەبۇ يەئلا ئەلمۇسلىي، ئەلمەيمۇنىي، ئىبنى ھانىئ ۋە باشقىلاردۇر.

- سالىھ ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (266ھ) ئىمامنىڭ چوڭ ئوغلى بولۇپ، دادىسىنىڭ فىقھىي ۋە باشقا مەسىلىلىرىنى تارقىتىشقا كۆڭۈل بۆلگەن.

- ئابدۇللاھ ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (290ھـ) دادىسىدىن ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغان.

- ئىسھاق تەمىيمي (ئەبۇ يەئقۇب ئەلكۇسەج ئەلمەرۋزىي بولۇپ، 251ھـ ۋاپات بولغان): بۇ كىشى مەرۋىدە تۇغۇلغان ۋە ئىراق، شام، ھىجازنىڭ فىقھىي ئالىملىرىدىن ئىلىم ئىگەللىگەن، كېيىن باغدادقا بېرىپ ئىمام ئەھمەدنىڭ قولىدا فىقھىي ئۆگەنگەن.

- ئەلبەغدادىي (273ھـ ۋاپات بولغان): ئۇنىڭ تولۇق ئىسمى ئەبۇ بەكىر ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى خانى ئەلخۇراسانى ئەلبەغدادىي بولۇپ، ئىمام ئەھمەدنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئىدى. ئىمام ئەھمەدتىن نۇرغۇن مەسىلىلەرنى رىۋايەت قىلغان ۋە بىر قانچە كىتاب يازغان: ئۇنىڭ ئىلەل[1]، تارىخ ۋە ناسىخ - مەنسۇخقا ئائىت كىتابلىرى بار. ئۇنىڭ يەنە ئىمام ئەھمەدنىڭ مەزھىپى بويىچە فىقھىغا ئائىت يازغان «السنن» ناملىق بىر كىتابىمۇ بار.

- ئەلخەرقىي (334ھـ ۋاپات بولغان)؛ تولۇق ئىسمى: ئەبۇلقاسىم ئۆمەر ئىبنى ئەلھۇسەيندۇر. ئۇ ئىمام ئەھمەدنىڭ ئىككى ئوغلى سالىھ ۋە ئابدۇللاھلاردا ئوقۇغان. ئۇ 2300 مەسىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان «المختصر» ناملىق كىتابى بىلەن شۆھرەت قازانغان. بۇ كىتابنى ئىبنى قۇدامە ئەلمەقدەسي ئۆزىنىڭ «المغني» ناملىق مەشھۇر كىتابى ئارقىلىق ئىزاھلاپ ئۆتكەن. رەھمەتلىك دەمەشقتا ۋاپات بولغان.

- ئەلخىلال (211ھـ ۋاپات بولغان)؛ تولۇق ئىسمى: ئەبۇ بەكر ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ھارۇندۇر. ئەھمەدنىڭ سەپداشلىرىدىن فىقھىي ئۆگەنگەن. ئۇنىڭ «الجامع لعلوم أحمد بن حنبل»، ناملىق كىتابىدىن باشقا، «العلل والسنة»، «طبقات أصحاب ابن حنبل»، «العلم»، «تفسير الغريب»، «الأدب» ۋە «أخلاق أحمد» قاتارلىق كىتابلىرىمۇ بار.

ھەنبەلىي مەزھىپىنىڭ ئۇسۇلى (ئاساسلىرى):

[1] سەۋەب - دېگەن كىلىدۇ. كۆپىنچە شەرئىي ھۆكۈمنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلىشىنىڭ سەۋەبىنى كۆزدە تۇتىدۇ. - ت.

www.munber.org

◈ ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ئۆزىنىڭ فىقھىي مەزھىپىنى بەش ئۇسۇل ئاساسىغا قۇرغان بولۇپ، ئۇلارنى ئىبنى قەييىم ئەلجەۋزىي ئىزاھلاپ ئۆتكەن. ئۇلار:

- نەسلەر: قۇرئان ئايەتلىرىنى، ئۇنىڭدىن كېيىن سەھىھ ھەدىسلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. ئۇنىڭغا نە كۆز قاراش، نە قىياس ۋە ساھابىنىڭ سۆزىنى تەڭ قىلمايتتى.

- ساھابىلەر بەرگەن پەتىۋا: ئەگەر بەزى ساھابىلەرنىڭ بەرگەن پەتىۋالىرىنى ئۇچىراتسا ۋە ئۇنىڭغا ھېچكىم قارشى چىقمىغان بولسا، ئۇنى قوبۇل قىلاتتى، باشقىسىنى ئىزدەپ يۈرمەيتتى.

- ئەگەر ساھابىلەر بىرلىككە كېلەلمىگەن مەسىلە بولسا، ئۇلارنىڭ سۆزلىرى ئارىسىدىن قۇرئان ۋە سۈننەتكە ئەڭ يېقىن بولغانلىرىنى تاللىۋالاتتى، ساھابىلەرنىڭ سۆزىدىن چىقمايتتى. ئەگەر ئىككى خىل ئەھۋالنىڭ بىرى ئۇنىڭغا ئايدىڭ بولمىسا، ئۇ چاغدا تالاش - تارتىشنى سۆزلەپ بىرەتتى ۋە كەسكىن يەكۈن چىقارمايتتى.

- مۇناسىۋەتلىك بابتا ئۇنىڭغا توسالغۇلۇق قىلىدىغان بىرەر ئامىل بولمىغاندا مۇرسەل ھەدىس ۋە ئاجىز ھەدىسنى قوبۇل قىلاتتى ھەم بۇنى قىياستىن ياخشى دەپ قارايتتى. ئۇنىڭ قارىشىدىكى ئاجىز ھەدىس باتىل، رەت قىلىنغان ياكى رىۋايىتىدە بىرەر مۇتتەھەم بار ھەدىس ئەمەس، بەلكى سەھىھنىڭ جۈرىسى، ھەسەن ھەدىسنىڭ بىر قىسمىدىن ئىبارەتتۇر. ئۇ ھەدىسلەرنى سەھىھ، ھەسەن ۋە ئاجىز دەپ ئايرىماستىن، ئۇ سەھىھ ياكى ئاجىز دەپلا ئايرىيتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە ئاجىز ھەدىس بىر قانچە دەرىجىگە ئايرىلاتتى. ئىبنى ئەلقەييىمنىڭ بايان قىلغىنىغا قارىغاندا، ئەگەر مۇناسىۋەتلىك باپتا ئۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان رىۋايەت، ساھابىنىڭ سۆزى، ياكى ئۇنىڭغا قارشى بىر ئىجمائ بولمىغىنىدا ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش قىياسقا ئەمەل قىلغاندىن ئەۋزەل ئىدى.

- قىياس: ئۇ قىياسنى يۇقىرىدا كەچكەن ئامىللار ئۇچىرىمىغىنىدا ئىشلىتەتتى. بىر رىۋايەتكە كۆرە ئىمام ئىستىھساننى ئىنكار قىلغان، ئەمما ئىبنى قۇدامە ئۇنىڭ قىياستىن كېيىن ئىستىھساننى قويىدىغانلىقىنى، ئىستىھساننىڭ ئۇنىڭ مەزھىپى ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. ئىستىھسان، ياخشىراق بىرەر مەنپەئەت ئۈچۈن بىر ھۆكۈمنى قويۇپ، ئۇنىڭدىن ئەۋزەلرەك يەنە بىر ھۆكۈمنى قوبۇل قىلىش، دېمەكتۇر.

ھەنبەلي مەزھىپىنىڭ تارقىلىشى:

◈ ھەنبەلي مەزھىپى باشقا ئۈچ مەزھەپ (ھەنەفي، شافىئىي، مالىكي)كە ئوخشاش كەڭ تارقىلالمىغان. ئۇنىڭ سەۋەبلىرىنى تۆۋەندىكىلەرگە يىغىنچاقلاش مۇمكىن:

- رىۋايەت، ئايەت ۋە ھەدىسلەرگە تايىنىشتا چىڭ تۇرۇشى

- زۆرۈر بولمىغان ئەھۋالدا ئىجتىھادنىڭ دائىرىسىنى تارلاشتۇرۇشى

- يېقىنقى زاماندىكى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ھۆكۈمەتنى ھېسابقا ئالمىغاندا ھېچقانداق ھۆكۈمەتنىڭ بۇ مەزھەپكە ئەگەشمىگەنلىكى

www.munber.org

- باشقا مەزھەپلەرگە قارىغاندا كىچىكىپ مەيدانغا كەلگەنلىكى

- ھەنبەلىي مەزھىپىنىڭ ھازىرقى دەۋردە ئەرەب يېرىم ئارىلى، دەمەشىق ئەتراپلىرى، مىسىر ئېگىزلىكلىرى ۋە چەكلىك مىقداردا باشقا ئىسلام ئەللىرىدىمۇ ۋۇجۇدى بار. ئەمما ئۇ مىسىردا، ئەزھەرنىڭ بارلىق ئىنىستىتوتلىرى ۋە ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇتىلىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى، ھەنبەلىي مەزھىپى تۆت چوڭ سۈننى ئىسلام فىقھىي مەزھەپلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، ئاساسچىسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن)دۇر. بۇ مەزھەپنىڭ ئۇسۇلى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىستە ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ، بۇنىڭغا ئەمەل، كۆز قاراش، قىياس ھەتتا ساھابىنىڭ سۆزىنىمۇ تەڭ قىلمايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ساھابىلەرنىڭ پەتۋاسى تۇرىدۇ، تالاش- تارتىش قىلىشىپ قالغان بولسا، قۇرئان ۋە سۈننەتكە ئەڭ ئويغۇن بولغان قاراشنى تاللىۋالىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ كېيىن، مۇناسىۋەتلىك باپتا ئۇنى چەكلەپ قويىدىغان بىرەر ئامىل بولمىغىنىدا ئاجىز ھەدىسنى قويىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن، زۆرۈرىيەت تۇغۇلغاندا، يۇقىرىدا زىكىر قىلىنغان ئامىللارنىڭ بىرەرىمۇ تېپىلمىسا قىياسنى قوبۇل قىلىدۇ. ھەممىدىن كېيىن ئىستىھساننى كىلىدۇ. ئىبنى قۇدامە ئىمامنىڭ ئىستىھساننى قوبۇل قىلىشىنى كۈچلۈك رىۋايەت سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا قويىدۇ. بۇ مەزھەپ ھازىر ئەرەب يېرىم ئارىلى، دەمەش ئەتراپىدىكى رايونلار ۋە بىر قىسىم باشقا ئەرەب ئەللىرىگە تارقالغان. «مختصر الخرقي»، «كشاف القناع وشرح منتهى الإرادات»، «المحرر» ۋە «المقنع» قاتارلىقلار بۇ مەزھەپنىڭ مەشھۇر كىتابلىرىدىندۇر.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

(ئا) ھەنبەلىي مەزھىپىنىڭ مەشھۇر كىتابلىرىدىن:

- خىرقىي: المختصر (بۇنى ئەللامە مۇۋەپپەقۇددىن ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق كىتابىدا ئىزاھلىغان)
- ئەلبەھۇتىي: كشاف القناع وشرح منتهى الإرادات
- ئابدۇسسالام ئىبنى تەيمىييە: المحرر في الفقه
- مەرداۋىي: الإنصاف
- ئىبنى مۇفلىھ: الفروع
- ئىبنى قۇدامە: المقنع
- ئەلھەجاۋىي: الروض المربع

www.munber.org

ب) ھەنبەلي فىقھىسىنىڭ مەنبەلىرى:

- ئەبۇلقاسىم ئۆمەر ئىبنى ئەلھۇسەين ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەھمەد ئەلخىرقىي (334ھـ ۋاپات قىلغان): مختصر الخرقي

- ئەبۇ ئەلخەتتاب مەھفۇز ئىبنى ئەھمەد ئەلكلوزانىي (516ھـ ۋاپات بولغان): الهداية

- مۇۋەپپەقۇددىن ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى قۇدامە(620ھـ ۋاپات بولغان): المقنع

- ئابدۇررەھمان ئىبنى ئەلئىمام ئەبۇ ئۆمەر مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى قۇدامە ئەلمەقدەسىي (682ھـ ۋاپات بولغان): الشافي – الشرح الكبير (بۇ «المقنع» ناملىق كىتابنىڭ شەرھىدۇر.)

ج) قىسقارتىلغان كىتابلار:

- شەمسۇددىن ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى مۇفلىھ ئەلھەنبەلىي (763ھـ ۋاپات بولغان): الفروع

د) مەزھەپنىڭ ئاساسلىق كىشىلىرىنىڭ تەرجىماللىرى:

- ئەلقازىي ئەبۇلھۇسەين مۇھەممەد ئىبنى ئەلقازىي ئەبۇ يەئلا ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەلھۇسەين ئەلفەرائ (527ھـ ۋاپات بولغان: طبقات الحنابلة - سۈننەتى مۇھەممەدىيە نەشرىياتى باسمىسى

- ئەبۇ ئەليەمەن مۇجىرۇددىن ئابدۇررەھمان ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇررەھمان ئەلئەلىمىي (928ھـ ۋاپات بولغان): المنهج الأحمد في تراجم أصحاب أحمد - تحقيق محي الدين عبد الحميد- مىسىر، مەدەنىي باسمىخانىسى

ئۇنۋېرسال كىتابلار:

- د.مۇھەممەد فەۋزىي فەيزۇللاھ : المذاهب الفقهية، شۇئائ نەشرىياتى - كۇۋەيت، 1985م

- ئەھمەد ئىبنى ئابدۇررەھمان ئىبنى سۇلەيمان ئەسسەۋيان: الإمام أحمد بن حنبل الشيباني ومسنده - «مجلة البحوث الإسلامية» ژۇرنىلى، 26 سان، 221 ۋە 302 - بەتلەر ئارىسى.

www.munber.org

- شەيخ مۇھەممەد خۇزەري: تاريخ التشريع الإسلامي _ بۈيۈك تجارەت كۈتۈپخانىسى ـ قاھىرە

- ئىيسەۋي ئەھمەد ئىيسەۋي: المدخل لدراسة الفقه الإسلامي، تەئلىيف نەشرىياتى ـ قاھىرە، 1376هـ

- مۇھەممەد سالام مەدكۇر: المدخل للفقه الإسلامي، ئەرەب گۈللىنىش نەشرىياتى ـ قاھىرە، 1383هـ

- ئىبنى بەدران ئەلھەنبەلىي: المدخل إلى مذهب الإمام أحمد بن حنبل، مۇنىيرىييە باسمىخانىسى ـ قاھىرە

- ئىبنى قەييىم ئەلجەۋزىييە: إعلام الموقعين، سائادەت نەشرىياتى – مىسىر

- ئىبنى ھاجىب: مختصر المنتهى

- د.سالىم ئەلى ئەسسەقەفىي: مفاتيح الفقه الحنبلي

- مۇھەممەد ئەبۇ زوھرە: الإمام أحمد بن حنبل، ئەرەب پىكىر نەشرىياتى ـ قاھىرە

- د.مۇھەممەد شەتا ئەبۇ سەئد: متبعون لامبتدعون، سالام نەشرىياتى ـ 1403هـ، رىياد

- د.ئابدۇللاھ ئىبنى ئابدۇلمۇھسىن ئەتتۈركىي: أصول مذهب أحمد بن حنبل

www.munber.org